

F. XAVIER SITJES I MOLINS

UN TESTAMENT DE 1091, AMB LLEGATS PER A OBRES PÚBLIQUES

A l'arxiu del monestir de Montserrat, procedent del de Sant Benet de Bages, es guarda un pergami que conté un testament interessant per a la història de diverses construccions d'època romànica, de Barcelona, Tarragona i Manresa, ja que ajuda a datar-ne algunes o dóna notícia de l'existència d'altres.

És un pergami de 41 cm per 21, escrit en bona lletra del segle XI i original, ja que conté les signatures autògrafes d'alguns del intervinents, entre elles la del testador. Va com apèndix a aquesta notícia.

L'atorgant, Guillen Geribert, era un sacerdot, com ell mateix es titula en subscriure el document, i, pel context, es veu que era del bisbat de Barcelona, probablement de la mateixa ciutat.

El diploma duu la data de 2 de les nones de desembre de l'any XXXII del rei Felip (4 de desembre de 1091). No s'hi institueix hereu, nomena quatre mermessors i distribueix tota l'herència en llegats.

Els mermessors són Azaledis, abadessa de Sant Pere de les Puel·les,¹ Ponç, sacrista (que ho devia ser de la seu de Barcelona), Esteve Adalbert i Ramon Sendred, a tots els quals fa llegats, excepte a l'abadessa, ja que fa altres deixes al seu monestir.

Els llegataris són molt nombrosos, del quals uns són persones jurídiques (monestirs, esglésies i canòniques) i altres, persones físiques.

Les primeres són: La canònica de Santa Creu i Santa Eulàlia de Barcelona, Santa Cecília (de Montserrat), Santa Maria de Montserrat, Santa Maria de Ripoll, Santa Maria de Solsona, Sant Benet de Bages, Sant Cugat del Vallès, Sant Fruitós de Tarragona, Sant Llorenç del Munt, Sant Miquel del Fai, Sant Pau de Barcelona, Sant Pere (de Mediona), Sant Pere de les Puel·les, Sant Pol de Mar, Sant Quintí de Mediona, Sant Salvador de Breda, Sant Sebastià (d'on ?) i l'hospital de la Santa Creu (de Barcelona).

1. Aquesta abadessa no consta en la llista que en dóna PAULÍ MELÉNDEZ, Antonio: *El Real Monasterio de San Pedro de las Puellas de Barcelona*, a l'apèndix 1, a no ser que fos la mateixa que ja havia regentat el monestir entre 1059 i 1066, però no sembla versemblant, donat el gran interval d'anys.

Els particulars són: Arnau; Bernat Marcús; Bertran, bisbe (de Barcelona); Blancúcia; Bonadona, germana del testador; Carbonell, nebot; Dominica; Ermeniarda i la seva filla; Esteve Adalbert; Ferriol, nebot; Guillem; Guillem Adalbert; Guillen Geribert; Guillem Miró; Guitard Boeci; Guitard Joan; Isarn, prevere de Sant Pere (de les Puel·les); Miró Sendred, prevere de la Roca; Pere Adalbert; Pere Miró; Pere Senioferd, esquilador; Ponç, sacrista; Ramon Sendred; Riquel; els preveres de Sant Esteve; els sacerdots que han de pregar per a l'ànima del testador; els pobres. També inclou un llegat per a l'obra del pont del Llobregat.

L'atorgant igualment fa referència, per a la distribució de les deixes, als crèdits que tenia com a prestamista, dels quals figuren com a prestataris Andreu, pelleter; Bonunci Erraic; Carbonell, nebot; Guillem Miró i Pere Miró.

Signen com a testimonis de l'acte: Esteve, jutge; Ferriol Sendred; Ponç Guillem; Ramon, levita; i Ramon, subdiaca.

Un forat del pergami priva de saber el nom de l'escribent.

Del diploma, el més interessant, al meu entendre, són els llegats «ad opera».

D'aquests, n'hi ha un «ad opera de ipsa claustra» de Sant Pere de les Puel·les. L'ambivalència del mot «claustra» en molts documents de l'època (claustrer pròpiament dit i clausura o cenobi) sembla que en aquest cas no es dona, perquè, quan el testador es refereix al monestir, tant si menciona la seva abadessa com quan li deixa cinquanta mancosos «in refeccione», ho fa amb els mots «cenobio» o «convento». Per això, crec que els altres cinquanta mancosos per al claustrer, devien ser per a la contrucció d'aquesta dependència cenobítica, aleshores començada o solament projectada, però que no devia tardar a executar-se, si atenem les restes que se'n conserven, que poden ser de finals del segle XI, i la quantia de la deixa.

Guillem Geribert també fa un altre llegat «ad opera de ipso clocario» de Santa Maria del Pi, de Barcelona, campanar del qual sembla que és la primera menció. La deixa (la bóta més gran de vi, del testador) devia ser per als treballadors del bastiment, per la qual cosa sembla que l'obra devia estar en curs, perquè si hagués estat una construcció merament projectada, crec que no hauria fet una deixa en espècie.

Igualment és de poca quantia l'altre llegat, de la seva bóta nova, amb el vi de contingut, per a les obres del monestir de Sant Pau del Camp, de Barcelona, i Sant Fruitós, de Tarragona. Quant a Sant Pau del Camp, sembla que les obres del temple actual van ser empreses cap a l'època del testament, de les quals en donaria la primera notícia.² En relació amb el de Sant Fruitós, de Tarragona, fins ara es creia

2. PLADEVALL, Antoni: *La història*, en VIGUÉ, Jordi: *El monestir romànic del Sant Pau del Camp*.— Artestudi.— Barcelona, 1974, p. 24. Diu que els consorts Geribert Guitard i Rotlendis van dotar l'església i la van unir a Sant Cugat del Vallès, abans del 1098, però sense més precisions, per manca de documents.

que havia estat construït en temps de l'arquebisbe Olaguer,³ tot i que la primera notícia explícita era de l'any 1128.⁴ Amb el testament que comento, sembla que el temple ja s'havia començat en temps de l'antecessor d'Olaguer, el bisbe de Vic i arquebisbe de Tarragona Berenguer Sunifred de Lluçà. L'edifici va ser enderrocat entre 1642 i 1645, per a la contrucció de la nova muralla de la ciutat i era entre el baluard de Sant Pere i el portal de Lleida i havia servit fins aleshores d'església al convent de Predicadors. Com que no ha quedat cap representació de l'església, no podem saber si l'enderrocada durant la guerra de Separació era la mateixa que afavoria Guillem Geribert, o una altra, de posterior.

Finalment, el llegat d'una unça «ad opera de pont de Lubricato», no pot ser sinó per al pont de Cabrianes, en el camí ral de Manresa a Vic, que sabem per altres documents de Sant Benet de Bages, que el bastiment era aleshores en construcció⁵ i que en aquells anys era l'únic sobre el Llobregat, més amunt del de Martorell, per la qual cosa no ha d'estranyar que no se'n digui l'ubicació precisa, que es donava per entesa. D'aquest pont de finals del segle XI en queden unes poques restes devall del segon pont medieval que hi hagué, ara aruïnat en bona part.⁶

Amb la publicació del document he volgut contribuir a la datació, si no precisa, aproximada, d'obres importants per a la història de l'Arquitectura del nostre país.

TESTAMENT DE GUILLEM GERIBERT

Quoniam letalis conditionis debitum nemo valet evadere mortalium, adeo ego Guillelmus Geriberti, mente consistens integra et pleno sensu plenaque vigens memoria, cupiens ordinare omnes facultates meas sive substancias ordinacione plenaria, hoc apud me decrevi facere testamentum iniungens hanc meam ultimam voluntatem rerum mearum helemosinariis meis sive facultatum mearum distributoribus Azaledis, Sci. Petri cenobii Puellarum abbatissa, et Poncius, sacrista, necnon et Stefanus Adalberti, sive Reimundus Sendredi, precipiendo iubens eis ut secundum quod hic fuerit a me ordinatum hoc mee ultime voluntatis testamentum robor obtineat perhenniter valiturum nullis temporibus in aliquo convellendum. Precipio

3. MORERA LLAURADÓ, Emilio: *Tarragona Cristiana*, I.—Diputació Provincial de Tarragona.—Tarragona, 1981, pp. 126-127.

4. Idem, ídem, p. 442.

5. BENET I CLARÀ, Albert: *Història de Manresa. Dels orígens al segle XI*.—Manresa, 1985.—p. 461.

6. SITJES I MOLINS, X.: *Els ponts medievals del Bages*.—Centre Excursionista de la Comarca de Bages.—Manresa, 1988, pp. 23-26.

quoque vobis prescriptis helemosinariis meis ut, quodcumque et ubicumque contigerit me mori, secundum potestatem a me vobis traditam ita distribuatis res meas et facultates sive substancias tam in immobilibus rebus quam mobilibus et ita adimpleatis voluntatem meam quemadmodum ego vobis iniungo in hoc testamento. Primum namque, concedo Domino Deo et canonica Sce. Crucis Sancque. Eulalie et S. Marie Rivipollensis et S. Petri cenobii Puellarum ipsas meas mansiones ubi habito. Concedo namque, Sci. Salvatoris situm in loco nominato Breda ipso meo alodio quod habeo in ipsa costa de Monte Iudaico, iuxta alium suum alodium prope Inforcads, in tale videlicet ratione ut teneat eum Ferreolus, nepos meus, in vita sua et donet per unumquemque annum migeram ·I· olei S. Salvatoris iamdicti, per census; post obitum vero suum revertatur solide et delibere eiusdem cenobio. Iterum concedo S. Benedicti Baiensis cenobio pecias ·II· vinearum quod habeo in Truiols, iuxta aliam suam suam (sic) vineam Sci. Benedicti, in tali videlicet ratione ratio (sic) ut teneat Raimundus Sendredi in vita sua et donet annuatim eminam ·I· olei; post dicessum vero suum revertatur iamdicto cenobio solide et delibere.

Concedo S. Pauli Maritima pecias ·II· vinee quod habeo ad Villapiscina. Et ad cenobio S. Cucufatis Vallensi concedo ipsa pecia terre quod habeo ad ipsos Archos, iuxta triliam de ipsa canonica. Concedo Ferreolus, nepos meus predictus, ipsa mea vinea quod habeo ad ipsa Carrera. Et concedo ad ipsa canonica ipsas meas vineas quod habeo in Bederrida. Concedo dominum Bertrandum, episcopum, mancosos ·C· quod mihi debet Bonucius Erraiz, de auro bono, sicut resonat in ipso pignus quod ille me fecit. Et concedo cenobio S. Petri Puellarum alios ·C· mancosos quos mihi debet predictus Bonucius, quinquaginta ad opera de ipsa claustra, alios ·L· in refeccione ad ipso conventu. Et concedo ad opera de ipso clocario S. Marie de ipso Pino ipsa mea tonna maiore simul cum vino qui ibi est ut veniat in potestate Bernardus Marcucii et Petrus Seniofredi, radedor. Alia mea tonna vetere cum ipso vino qui ibi est concedo Barchinonensi canonice in refeccione. Et concedo cenobio S. Pauli Barchinone et S. Fructuosi Tarraconensis ipsa mea tonna nova cum ipso vino qui ibi est ad illorum operas. Concedo cenobio S. Michaelis de ipso Fallo et S. Laurentii de ipso Monte et S. Marie de Monteserrato et S. Cecilie et S. Sebastiani et S. Petri et S. Quintini de Midiona et S. Marie de Solsona singulas uncias in refeccione fratrum. Concedo Poncius, sacrista, libram ·I· de plata de ipso avere quos mihi debet Andreas, sutoris pellium. Concedo Stefanus Adalberti equam ·I· et meliorem meum barril cum ipso vino qui ibi est. Et ad opera de ipso pont de Lubricato unciam ·I· Et concedo ad Isarnum, presbiterum S. Petri, uncie ·II· Et ad Guitardus Boetti alias ·II· Et ad ospitalem S. Crucis unciam ·I· Et ad Poncius meam capam de gaulabrum. Concedo Miro Sendredi, presbiter de ipsa Roca, gaudengam ·I· meliorem meam et quot ·I· Concedo Raimundus Sendredi solidos ·V· de plata quos ille mihi debet. Et ad Ferreolus mu (sic) lec ·I· et alios quinque solidos quos mihi debet predictus Raimundus Sendredi. Et quinquaginta mancosos quod mihi debet Guillem Mir de semis concedo quatuor presbiteris S.+ Stefanus

videlicet et Guillelmo et Arnallo atque Guillelmo Arnallo singulas uncias. Aliud vero quod remaneat de prescriptum debitum concedo prescripto Guillelmo Mironis. Et ipsum debitum quod mihi debet Petrus Miro de semis dimitto ille medietatem, alio vero medietatem veniat in potestate meis manumissoribus. Concedo Guillelmo Adalberti et Petro Adalberti, frantri suo, ipsas meas vacas. Concedo sorori mee Bonadonna et ad Ferreoli, nepos meus, barrilium ·I· cum ipso vino. Concedo Erminiardis cum sua filia quartam ·I· ordei et gaudenga ·I· Et ad Guillelmo Geriberti sester ·I· ordei. Et ad Richellis sesteros ·II· Et ad Blancucia sester ·I· Et ad Dominica emina ·I· ordei. Et ad Guitardus Iohannes sesteros ·III· Et ad Carbonelli, nepos meus, sesteros ·II· ordei quod ille me debet. Et ad Sci. Pauli de Maritima, barrila ·I· Et de ipsum debitum quod mihi debet Andreas pellicarius, veniat in potestate manumissoribus meis et donent sicut superius scriptum est per ordine. Aliud concedo Ferreoli cub ·I· minor et ipsas meas oves quas habeo concedo Erminiardis cum filia sua ipsa medietate. Aliam vero medietatem simul cum ipsos porcos concedo pauperibus. Aliud meum avere tam mobile quam immobile qui supra testatum non est ubi invenire potueritis concedo per animam meam in sacerdotibus perpetuum Domini et remedium anime mee. Et vos, elemosinarios meos atque amicos, fiat Deus inter me et vos. Actum est hoc ·II· nonas Decembris anno ·XXXII· regni Filippi regis.

S+S Guillelmus, sacer, qui hoc testamentum fecit et firmavit et testes firmare rogavit. S+ni. Ferreoli Sendredi. S+ni. Poncius Guillelmi. S+Reimundi, subdiaconi. Raimundi, levite. S+Stephanus + iudex.

... .. literis rasis et emmendatis in linea ·VI· et ·VIII· a superpositis in linea ·XVII· et sub SSS scripsit die et anno quo supra.